

Problemen bij het vergelijken van scholen en landen: kwalitatieve keuzen en kwantitatieve gegevens

Jaap Dronkers

www.roa.unimaas.nl/cv/dronkers/nw_dronkers.htm

www.schoolcijferlijst.nl/

- Sinds jaren '80 onderzoek naar verschillen tussen scholen en opleidingen
- Sinds 1997 betrokken bij publieke beoordeling van schoolkwaliteit (Trouw; Volkskrant; RTL).
- Uitsluitend als burger en academicus.
- Geen wetenschappelijk onderzoek, maar maatschappelijke dienstverlening.
- Als aanvulling op en controle van onderwijsinspectie en aanjager van de PO en VO raden (Vensters van Verantwoording).
- Standaardwerk: J. Scheerens & R. Bosker, (1997). *The Foundations of Educational Effectiveness*. Kidlington/New York/Toyko: Pergamon;
- Twee verwante onderwerpen:
 - Schooleffectiviteit
 - kwaliteit Nederlands onderwijs vanuit internationaal perspectief

Kwaliteit is een politieke keuze

- Er zijn geen objectieve kwaliteitscriteria voor goed onderwijs:
 1. Criteria verwijzen naar een bepaalde samenleving, maar de inrichting daarvan is altijd omstreden door belangen en waarden tegenstellingen.
 2. Criteria verwijzen naar een verwachte toekomst, maar die is bijna altijd onbekend en dus omstreden.
- Onderwijs is een bouwsteen van de natie-staat en haar kwaliteit rechtvaardigt die natie-staat.
- Elk gebruik van kwaliteitscriteria voor onderwijs is een kwalitatieve keuze, en kan dus betwist worden.
- ‘Jeugdland’ en ‘de pedagogische provincie’ bestaan niet, maar zijn ideologische constructies.
- ‘De steeds sneller veranderende samenleving’ is pseudo-sociologie.

Wetten als resultaat van politieke strijd en ROA kwalitatieve keuzen

- “Objectief gegeven” (bv CITO-toets) uitkomst politieke strijd rond Mammoet-wet en verkleining kansenongelijkheid:
 1. Vervanging van meer subjectief toelatingsexamen per school door een objectievere toets
 2. niet alleen voor “opleidingscholen”, maar voor alle scholen.
 3. geen inhoudelijke keuze, dus ook IQ test
- Inhoud CITO toets: taal en rekenen. Waarom geen wereldoriëntatie? Of andere vakken
- Eindexamen vakken voortgezet onderwijs: een politieke keuze
- Andere uitkomsten zijn mogelijk en ook wel meetbaar (veiligheid van een school; tevredenheid leerlingen; persoonlijkheidsvorming, etc.), maar overleven nooit in de politieke strijd en kwalitatieve keuzen.

Schoolkwaliteit als klein maar belangrijk element

- Schoolprestaties en onderwijsongelijkheid beginnen al 9 maanden voor de geboorte.
- De 4 jaren voor de basisschool zijn belangrijker dan de kwaliteit van de scholen.
- Ook tijdens de gehele schoolperiode blijft het ouderlijk milieu belangrijk.
- School ‘maar’ verantwoordelijk voor 15-20% van verschillen in schoolprestaties en onderwijsongelijkheid.
- DUS: beoordelingen voor scholen mogen alleen maar variëren tussen 5,0 en 7,0
- Maar school is een belangrijke institutie, belangrijker dan buurt, generatie, vrienden, wetten, etc.
- DUS: beoordelingen voor scholen moeten duidelijke kwaliteitsverschillen laten zien (vergelijk auto-tests).

Sociale compositie als schoolkenmerk ROA

- Sociale compositie van school belangrijkste schoolkenmerk.
- Ongeveer helft van school verschillen in schoolprestaties en onderwijsongelijkheid.
- Combinatie van schoolgeschiktheid (IQ) & hulpbronnen.
- Sociale compositie is geen kwaliteitskenmerk van scholen, dus correctie voor compositie verschil.
- Toegevoegde waarde: schoolprestaties gecorrigeerd voor sociale compositie.

Dataproblemen voor berekening schoolkwaliteit

- Alleen geaggregeerde gegevens op school/locatie niveau zijn openbaar, dus geen multi-level analyse.
- Directe metingen van de sociale achtergrond van leerlingen zijn niet beschikbaar, uitsluitend indirecte (postcode e.d.).
- Geen openbare gegevens over het vervolg na het verlaten van de school: advies, succes in vervolgonderwijs, etc.
- Geen systematische gegevens over andere opbrengsten van het onderwijs per school.
- Gebreken zijn het gevolg van politieke keuzen: privacy, voorkomen van “administratieve druk”, onenigheid over andere opbrengsten.
- Noodzaak tot “creatieve” oplossingen van gebreken aan openbare data.
- A. B. Dijkstra, S. Karsten, R. Veenstra & A. J. Visscher (red.) (2001) *Het oog der natie: scholen op rapport. Standaarden voor de publicatie van schoolprestaties*. Assen: Koninklijke van Gorcum

Beschikbare gegevens sociale compositie basisscholen

- Kenmerken leerlingpopulatie als proxy van startniveau.
- % leerlingen met gewicht 0.3 en 1.20.
- Geboortelanden van leerlingen als % van alle leerlingen.
- 4-cijferige postcode van alle **leerlingen** per school.
- Vaststelling Sociale Status compositie per school met Bevolkingsdimensie **Leefbaarometer BZK** per 4-cijfer postcode: % werkzoekenden; % boven en onder 2x modaal; % minimum inkomen; % niet-westers allochtoon; % hoogopgeleiden.

Significante achtergrondfactoren voor ROA citoscore basisscholen

- Hoge sociale status postcodes belangrijkste school compositie kenmerk.
- Veel laaggeschoolde ouders is het een na belangrijkste school compositie kenmerk.
- Land van herkomst is niet erg belangrijk, maar in een aantal gevallen wel significant:
 - positief: Griekenland, Italië, Spanje
 - negatief: Kaap Verdië, niet-engelstalig, Nederlandse Antillen, Turkije.
- Inspectie gebruikt alleen gewichten als indicatoren van sociale compositie van scholen
- Veroudering geboorteland leerlingen; laatste meting in 2010.

Beschikbare gegevens sociale compositie voortgezet onderwijs

- de instroom in die bovenbouw:
 - basisschooladviezen van de leerlingenpopulatie van het huidige cohort eindexamenleerlingen in de derde klas
 - het percentage tussentijds ingestroomde leerlingen
- de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen:
 - percentage LWOO-leerlingen
 - percentage leerlingen uit armoedeprobleemcumulatiegebieden
 - de sociaal-economische samenstelling van de leerlingpopulatie, gebaseerd op de 4-cijferige postcode van de adressen van alle leerlingen van de betrokken school, ook met de Leefbaarometer.

Significante achtergrondfactoren voor bovenbouw rendement voortgezet onderwijs

- Sociale status postcode het belangrijkste school compositie kenmerk bij AVO.
- Vogelaarwijken herkomst belangrijkste school compositie kenmerk bij VMBO.
- Adviezen alleen relevant bij VWO.
- Tussentijds instromen alleen relevant bij HAVO en VMBO-b.
- % LWOO leerlingen niet-relevant als afzonderlijk kenmerk

Relevante schoolkenmerken ter verklaring van ROA toegevoegde waarde, maar niet als onderdeel daarvan

- Kwaliteit leerkrachten: opleiding, ervaring, bijscholing.
- Teamgeest.
- Consistente pedagogische/onderwijskundige visie, die ook in praktijk wordt gebracht.
- Goede verstandhouding met leerlingen (gezag).
- Idem met ouders.
- Schoolgrootte.

Smalle versus brede toegevoegde waarde: eindscore versus succes in VO

		Brede toegevoegde waarde: Succes 3de jaar VO			Totaal
		negatief	neutraal	positief	
Smalle toegevoegde waarde; cito	negatief	7,6%	6,3%	0,1%	14,0%
	neutraal	5,7%	60,7%	5,7%	72,1%
	positief	0,3%	5,7%	7,9%	13,9%
Totaal		13,7%	72,7%	13,6%	100,0%

N= 5413: $R^2=.722$: 74% scholen in zelfde categorie

Absolute versus relatieve meting ROA

- Toegevoegde waarde is een relatieve meting: altijd in vergelijking met andere scholen. Geen absoluut criterium, zoals zakken of slagen bij eindexamen.
- Dronkers-cijfers voor VO scholen: poging tot een publiek absoluut criterium, afgeleid uit criteria gebruikt bij eindexamen.
- Een door de **politiek** vastgesteld **absoluut** minimumniveau van geslaagde leerlingen: een voldoende bij genoeg aantal vakken op het centraal examen.
- Eenzelfde minimum niveau voor scholen:
- Scholen waarvan de helft of meer van de geslaagde leerlingen een onvoldoende voor meer dan 2 vakken op het centraal examen haalt (dat wil zeggen het gemiddelde cijfer van *centraal examen* voor dat vak ligt op die school onder de 5.899) is gezakt
- Idem voor meer dan 1 kernvak.

Internationaal vergelijkende data

- Internationale onderwijsstelsels vergelijkingen sinds *jaren '60*: IEA; TIMSS; CIVED; PRILS.
- *Diploma's* zijn *onbruikbaar* om internationaal onderwijsprestaties te vergelijken.
- Internationale vergelijkingen kregen politiek gewicht toen *OECD* in 2001 met PISA kwam.
- PISA meet mate van *probleem oplossen*, TIMMS *geleerde kennis* in onderwijs.
- PISA 2000, 2003, 2006, 2009, 2012 (15-jarigen) met taal, rekenen en natuurwetenschappen in alle OECD landen plus een groeiend aantal andere landen.
- 2013, PIAAC *volwassenen* op arbeidsmarkt

Enkele problemen met de PISA data

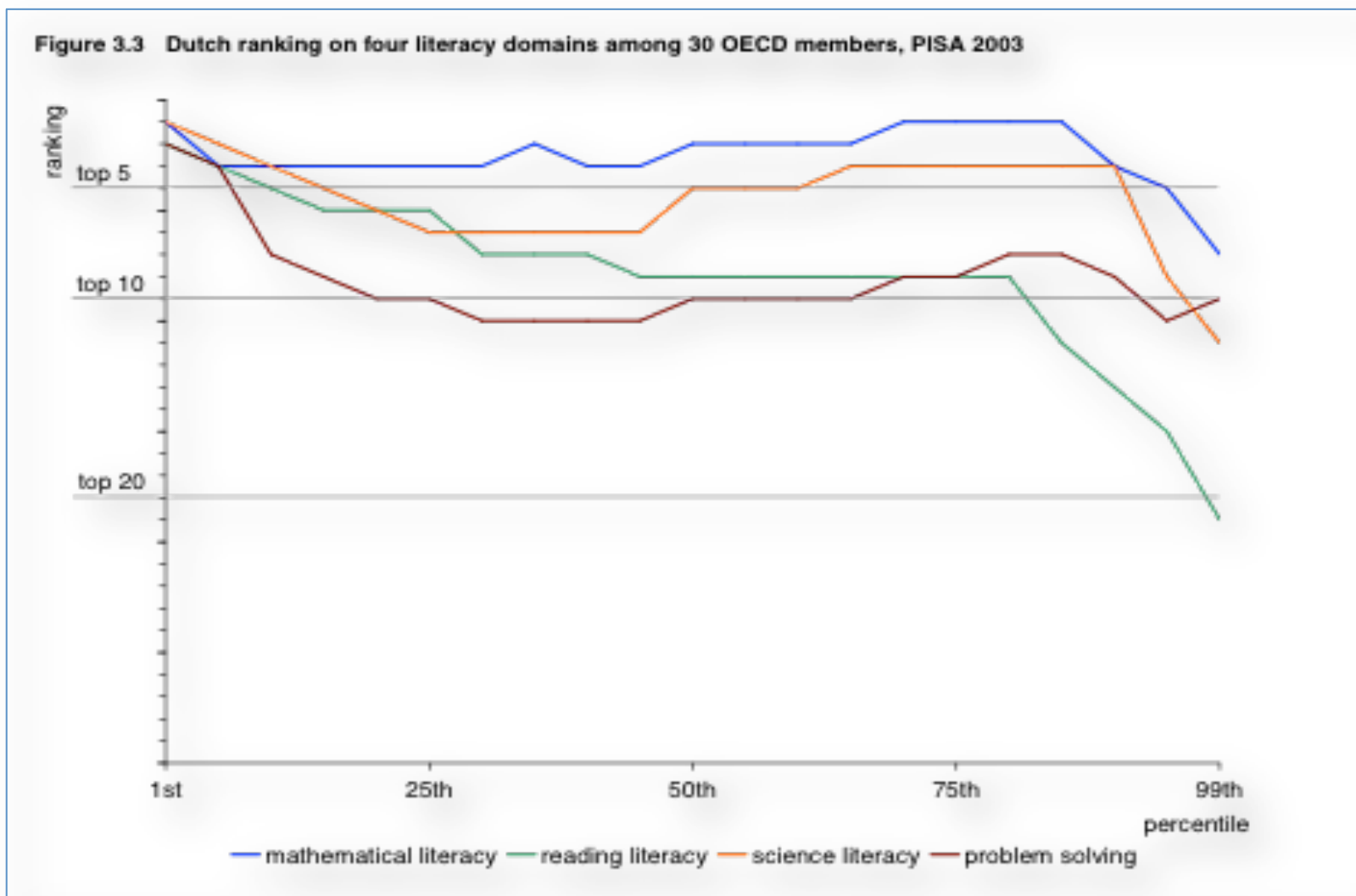
- **Dwarsdoorsnede** op 15-jaar. Longitudinale data is onbetaalbaar en onuitvoerbaar.
- **Politieke invloed.** Frankrijk: sinds 2003 geen schoolkenmerken; Australië & Canada: geen onderscheid openbaar/bijzondere scholen; USA, Zweden, etc.: geen geboorteland leerlingen & ouders; Sjanghai: geen illegale Chinese migranten & hun scholen; Duitsland: verbod op vergelijken van onderwijsprestaties van Länder.
- **Inhoudelijk:** wat je in het onderwijs waarneemt, hoeft daar niet veroorzaakt te zijn.

Mogelijke verklaringen hoge scores van Nederlandse onderwijs in internationale vergelijkingen

Nederlands onderwijs heeft binnen Europa hoge plaats, zowel in PISA als in TIMSS:

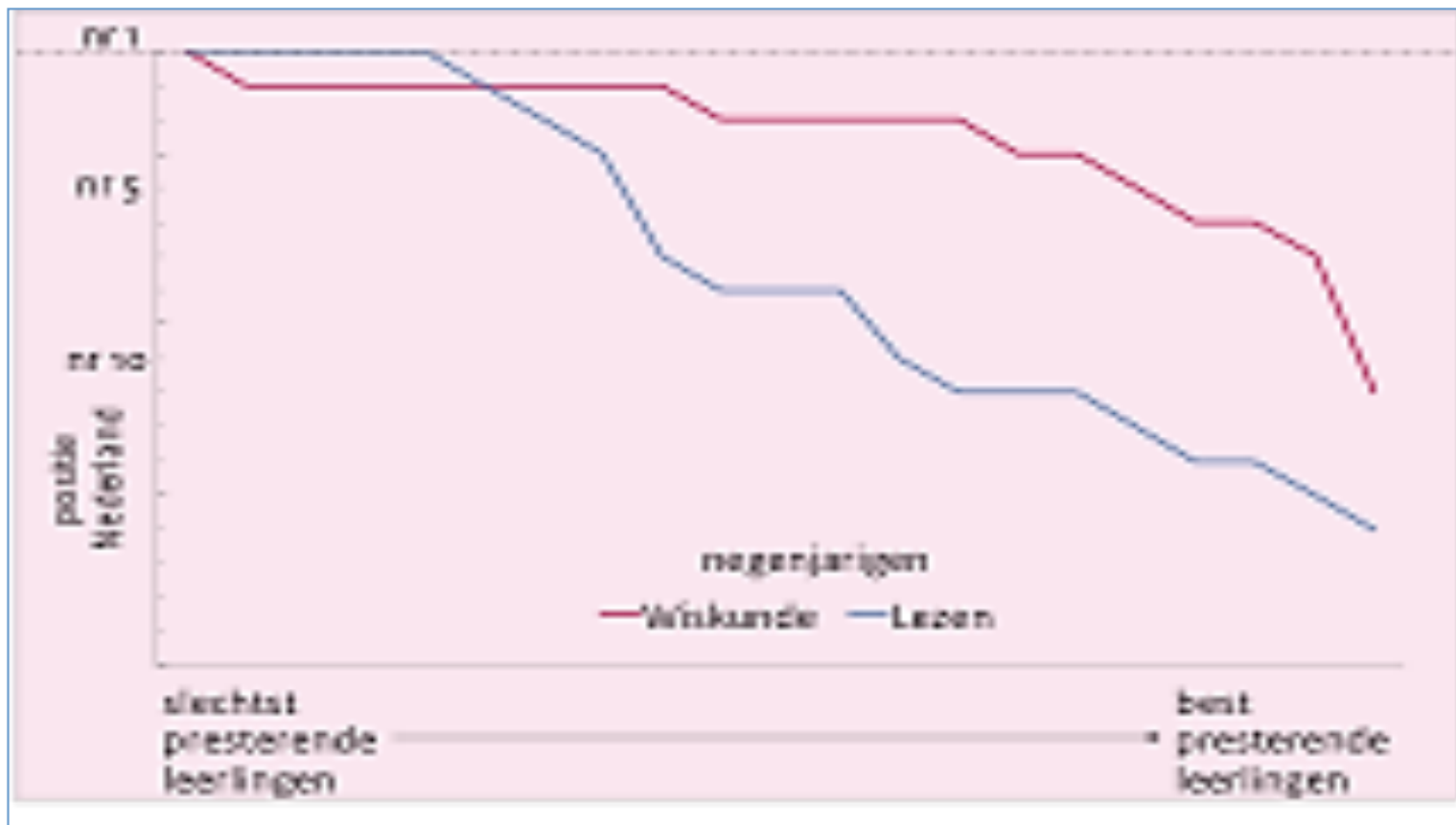
1. Geringe verschillen tussen *scholen* van het zelfde type in hun toerusting en resultaatvereisten.
2. Twee feitelijke *centrale eindexamens*: eind toets basisonderwijs; centraal eindexamen
3. *Gematigde concurrentie* om leerlingen, zonder grote financiële verschillen tussen scholen
4. *Geen afroming door privaatonderwijs*, waardoor geringere verschillen in schoolcompositie tussen scholen van het zelfde type.

Internationale rangorde slechtste (1ste) en beste (99ste) Nederlandse leerlingen

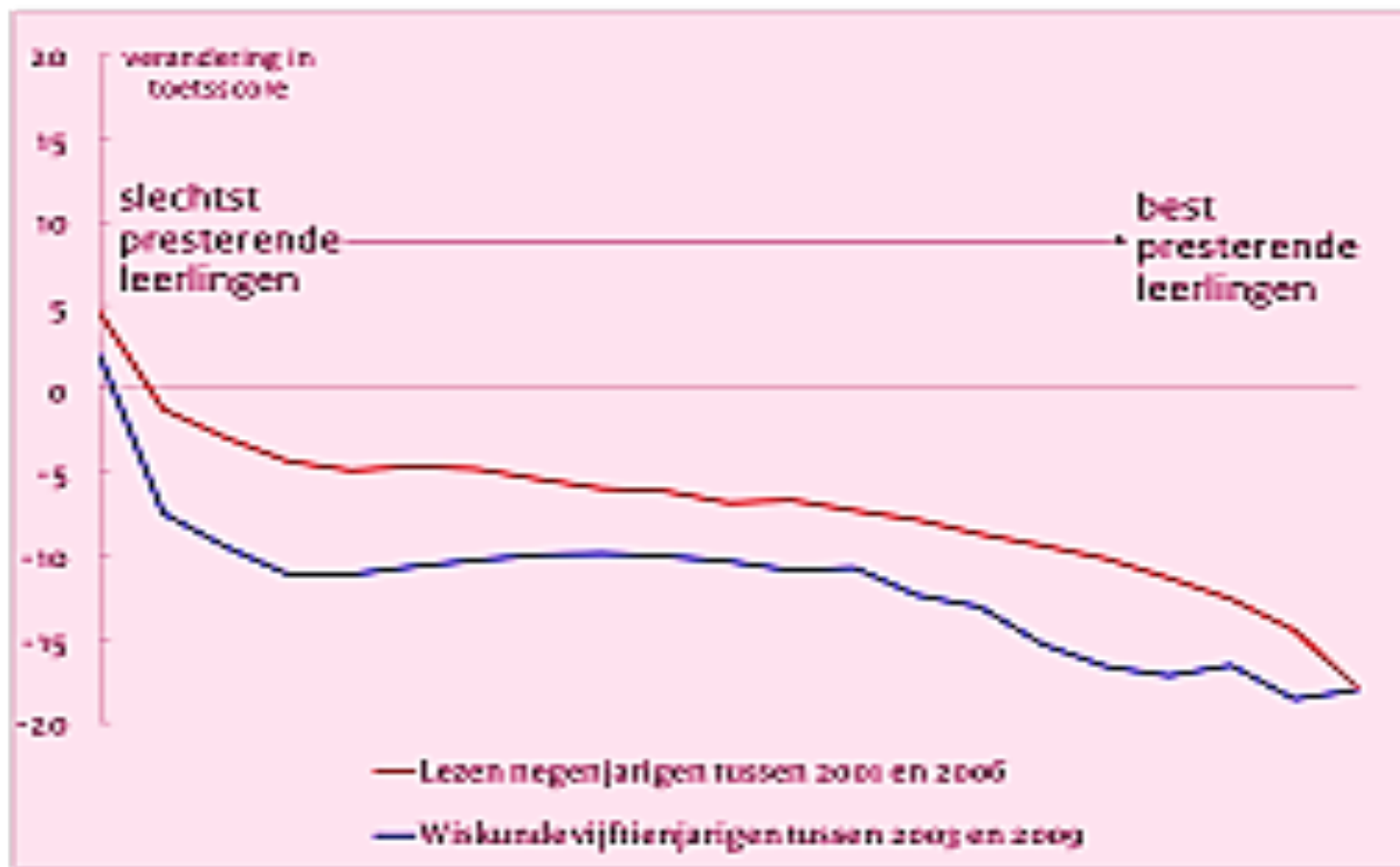

bron: CPB rapport *Excellence for Productivity*

**Het zelfde geldt voor Nederlandse basisschool:
slechtste leerlingen hebben de hoogste plaats,
de beste behoren tot de middenmoot**

Figuur 1 Vooral de betere leerlingen zijn slechter gaan presteren ¹³

- Vergelijking betekent keuzen.
- Beschikbare data dwingt tot “creatieve” oplossingen.
- Keuzen en oplossingen zijn altijd betwistbaar.
- Betwistbaar betekent niet altijd fout.
- Zijn voorgestelde verbeteringen uitvoerbaar?
- Niet-vergelijken betekent overgeleverd zijn aan geruchten, vooroordelen en ideologie.
- Schoolkeuze is de belangrijkste keuze die ouders voor hun kinderen maken, nog belangrijker dan niet-scheiden.
- Relatieve kwaliteit van onderwijs belangrijkste hulpbron voor kleine landen, zoals NL.